

Milena Spremo
**SLOTERDIJKOVA
KRISTALNA
PALAČA**

91-101

TOMIĆEVA 87A
SRB- 23000 ZRENJANIN
E-NASLOV: MILENA.SPREMO@GMAIL.COM

::POVZETEK

SLOTERDIJK RAZUME FILOZOFIJO KOT mesto, zajeto v mislih, to pa pomeni, da filozofijo ne zadeva zgolj zgodovinopisje, ampak tudi globalizacija, tj. eksistencialna prisvojitve prostora. Prostor je v filozofskem smislu velika neznanka sodobnega sveta, Sloterdijka najbolj zanima psihodinamični prostor, poimenovan sfera. Individue so subjekti, ki vsebujejo drug drugega, to pa pomeni, da ekstatično sodelujejo v skupni namestitvi in ureditvi sveta. Proces globalizacije se končuje s kapitalističnim sistemom, ki ga Sloterdijk ponazori s prispodobno kristalne palače, temu pa izreka nezaupnico, kajti le-ta predstavlja nadvlado zahodne civilizacije in moči denarja. Ljudje pa smo bistveno in mnogo več kot le privesek ekonomije in hlapci kakega sistema, etika naj bo temelj ustvarjanja medsebojnih psihodinamičnih prostorov in naj nas usmerja na poti civilizacije.

Ključne besede: Peter Sloterdijk, filozofska teorija globalizacije, etika, kristalna palača

ABSTRACT**SLOTERDIJK'S CRYSTAL PALACE**

Sloterdijk understands philosophy as its place comprehended in thoughts, this means that philosophy not concerns only history, but also globalization, i.e. existential appropriation of space. The space is in a philosophical sense the big unknown of the modern world, Sloterdijk is most interested in psychodynamic interpersonal space named sphere. Individuals are entities that contains each other, which means that they ecstatic participate in a joint installation and order of the world. According to Sloterdijk the globalization process ends with a capitalist system which is illustrated with the metaphor of Crystal Palace, although Sloterdijk actually do not believe in the supremacy of Western civilization and the power of money. People are essential and much more than just an appendage of the economy and the servants of a system, that is why ethics should be the cornerstone of creating psychodynamic interpersonal space and guides us on the path of civilization.

Keywords: Peter Sloterdijk, philosophical theory of globalization, ethics, Crystal Palace

Svoje novejšo delo *V notranjščini sveta kapitala – k filozofski teoriji globalizacije* (2005) začne Sloterdijk s poglavjem *Velike zgodbe*, in sicer: "Pričujoč esej je posvečen podvigu, za katerega niti ne vemo, če naj ga poimenujemo kot nesodobnega ali kot nemogočega. V rekapitulaciji terestrične globalizacije, skuša s sredstvi filozofsko inspirirane velike zgodbe podati obrise za teorijo navzočnosti."¹ In nadaljuje: "Filozofska misel nam je vedno poskušala povedati, kdo smo in kaj naj bi počeli; več kot dvesto let je to vključevalo tudi podatke o tem, kako se datiramo v 'zgodovini'. Vdor časa v filozofsko misel stare Evrope nas sili zaenkrat zgolj na delno revizijo tradicionalnega stanja. Zdaj pa, ko se zdi, da se je doba enostranskega malikovanja časa končala, zahteva tudi živeči prostor svoje pravice. Kant se je vendar zavedal tega, da ima um po sebi model v prostorski orientaciji."² Po Sloterdijku je filozofija "mesto, zajeto v mislih."³ Ta moment v primerjavi s Heglovim poimenovanjem *filozofije kot časa, zajetega v mislih*, pomeni najprej in predvsem, da filozofijo zadeva ne le zgodovinopisje, ampak tudi globalizacija, tj. eksistencialna prisvojitve prostora. Sloterdijk s tem prejme priznanje, da je eden tistih postmodernih teoretikov, ki kljub dejstvu, da ni po formalni izobrazbi le filozof, ampak tudi zgodovinar, v svojem mišljenju upošteva *prostorni obrat*,⁴ ki na nek način pomeni konec teoretičnega primata zgodovine nad geografijo, časa nad prostorom. Nasprotno od metafizične tradicije in nasprotno od Heideggra, Sloterdijka tudi ne zanima več vprašanje "kaj?", temveč "kje?", ne gre več za "identiteto" človeka, temveč za njegov "prostor".⁵

Sloterdijk namreč verjame, da je prostor v filozofskem smislu velika neznanka sodobnega sveta. Gre za to, da uporabljamo vsaj tri koncepte o prostoru. Eden naj bi bil tisti, ki ga uporabljajo fiziki, matematiki in topologi, kjer gre za homogen, popolnoma nevtraliziran prostor, v katerem se ekvipotencialnost točk predstavlja kot matematični, morda celo ontološki aksiom. Ekvipotencialne točke povezuje poljubno število linij, ta koncept večinoma uporabljajo "neoliberalci in obči razlagalci globalizacije",⁶ ki ga pogosto zamenjujejo z geografskim konceptom. Obstaja torej tudi geografsko poimenovanje pro-

¹Sloterdijk, P. (2005): *Im Weltinnenraum des Kapitals: Für eine philosophische Theorie der Globalisierung*, Frankfurt am Main, Suhrkamp Verlag, str. 11.

²Prav tam

³Prav tam.

⁴Glej tudi delo Soja, E.W. (2003): *Postmodern Geographies: The Reassertion of Space in Critical Social Theory*, London – New York, Verso.

⁵Schinkell, W. in Noordergraaf-Eelens, L. (2011): "Peter Sloterdijk's Spherological Acrobatics: An Exercise in Introduction", V: *In media res: Peter Sloterdijk's spherological poetics of being*, str. 14.

⁶Sloterdijk, P. (2011): "The Space of Global Capitalism and its Imaginary Imperialism: An Interview with Peter Sloterdijk", V: *In media res: Peter Sloterdijk's spherological poetics of being*, str. 185.

stora, ki je bližje realnosti, tj. življenjskemu prostoru z naravnimi subjekti, in ki "razume prostor kot okolje (*Umwelt*)."⁷ Gre torej za prostor, tesno povezan s potrebo po domovanju, po življenjskem prostoru, saj so ljudje živeča bitja, ki domujejo, zato oblikujejo popolnoma drugačen življenjski, tj. vitalni prostor, prežet s smislom, saj je vsakemu objektu dosojena semantična vrednost. Obstaja pa še tretji koncept prostora, ki je najbolj misteriozen in s katerim se Sloterdijk v svojih delih največ ukvarja, tj. "psihodinamični prostor",⁸ gre za prostor, kjer eksistenca zavzame svoje mesto. To mesto pa je vedno deljen prostor, tj. sfera.

Sloterdijk je dejal, da je projekt Sfere knjiga, ki bi jo moral Heidegger napisati in da gre za spremljevalni zvezek Heideggrove knjige *Bit in čas* (1927), saj zadeva idejo *Dasein*. Eksistenca po Sloterdijku nima čisto istega pomena kot pri Heideggru, relacijski prostor eksistence je potrebno po Sloterdijku razumeti drugače, ekstatičnost pri Heideggru vodi k odprtosti sveta, s tem pa tudi k osamljenosti in zapuščenosti, vendar pa po Sloterdijku ljudje niso vsebovani v nič, ampak prej v dušah drugih,⁹ zato pravi: "Ljudje so bitja, ki delijo prostor o katerem fizika nič ne ve /.../ Kar se tiče bitij, ki živijo človeško, to je ekstatično, se vprašanje mesta postavlja na fundamentalno drugačen način, glede na to, da se primarna produktivnost človeške biti sestoji iz tega, da dela na svoji namestitvi v samosvoje, nadrealne prostorske odnose /.../ Ampak če bližje pogledamo, ljudje živijo prvotno v konstruktih, ki so zrastle iz njih kot njihova druga narava – v jeziku, v sistemih ritualov in smisla, v svojih konstitutivnih delirijih, čeprav se tu in tam naslanjajo na zemeljska tla. (Tisto politično je proizvod skupinske norosti in teritorija)."¹⁰ Moderna psihologija ni revolucionarna zgolj zaradi tega, ker pojasnjuje, da vsi ljudje domujejo na konstruktivistični način in da so vsi, brez izjeme, samouki arhitekti notranjega prostora, ki neutrudno delajo na svoji namestitvi v imaginarnih, sonarnih, semiotičnih, ritualnih in tehničnih domovih. Radikalnost psiholoških naukov o človeku torej ni zgolj v pojasnitvi, da človek išče namestitev v simboličnih ureditvah, temveč da ekstatično sodeluje v skupni namestitvi in ureditvi sveta. To pa pomeni po Sloterdijku med drugim tudi to, da "so individue, tako imenovane nedeljive enote, subjekti zgolj, če imajo delež v razdeljeni in dodeljeni subjektivnosti",¹¹ torej da vsebujejo drug drugega. Do okcidentalne nevroze prihaja prav zaradi tega, ker je zahodna kultura primorana, da sanjari

⁷Prav tam.

⁸Prav tam.

⁹Prav tam, str. 186.

¹⁰Sloterdijk, P. (2010): *Sfere I: Mehurovi*, Beograd, Fedon, str. 84.

¹¹Prav tam, str. 85.

o subjektu, ki vse opazuje, imenuje, poseduje, sam pa ne dopušča, da ga nekaj vsebuje, imenuje, poseduje. Ekstatičnost pomeni po Sloterdijku prepletanje subjekta v skupnem notranjem prostoru, človekov prostor pomeni medsebojno križanje notranjih prostornosti.

V svoji triologiji *Sfere*, Sloterdijk povezuje zgodovino in globalizacijo z zgodovino misli. Prvi del, poimenovan *Mehurji*, govori o že v zgornjem odstavku omenjenih mikrosferah, kar predstavlja temelj celotnega koncepta. V drugem delu pa se Sloterdijk ukvarja z zgodovino globalizacije kot razširjene sferične zavesti, ki zadeva razvoj od grškega geometričnega koncepta sveta kot globusa do terestrične globalizacije, ki se nanaša na kroženje okoli sveta z ladjami in kapitalom ter se v zadnji fazi razširja še na sfere virtualnega medmrežja. Po Sloterdijku smo prispeli v procesu globalizacije pravzaprav že do zadnje faze globalizacije, ki se je začela s prvo plovo okoli Zemlje in se zaključuje s kapitalističnim sistemom, ki določa vse pogoje življenja. To situacijo Sloterdijk ponazarja s prisposodob *kristalne palače*, mestom prve svetovne razstave iz leta 1851. Palača ponazarja globalizacijo kot nekakšno konstrukcijo strukture udobja, torej kot nekakšno "planetarno palačo potrošnje",¹² gre za svetovno notranjost kapitala, katere meje so sicer nevidne, vendar nepremostljive od zunaj, naseljuje pa jo le pol milijarde globalizacijskih zmagovalcev, več kot trikrat toliko pa jih je ostalo onkraj meja.

Kristalno palačo lahko pravzaprav razumemo kot prisposodob za veleblagovnico, v kateri so kapitalistični blagovni fetiši predstavljeni v vsem svojem pompozem siju s pomočjo stimulativnih zvokov in vonjev. V takem nakupovalnem svetišču je denar alternativa Bogu,¹³ kar Walter Benjamin v svojem zapisu *Kapitalizem kot religija* (1921) opiše z besedami: "Kapitalizem lahko opazujemo kot religijo, to pomeni, da kapitalizem v svojem bistvu odgovarja na iste skrbi, strahove in nemir, na katere je prej poskušala odgovoriti tako imenovana religija."¹⁴ Dalje sledi Benjaminova ugotovitev, da je stanje duha v takem svetu povsem nihilistično: "Skrbi: duševna bolezen, značilna za kapitalistično dobo. Duhovna (ne materialna) brezupnost revščine, vagabundizem – prosjačenje – meništvo. Pogoj, ki je tako brezupen, da je kriv. 'Skrbi' so indeks te slabe vesti brezupnosti. 'Skrbi' izvirajo iz strahu brezupa, ki je utemeljen na skupnosti, ne na individualno materialnem."¹⁵ Z Nietzschejevo

¹²Sloterdijk, P. (2013): *In the World Interior of Capital: For a Philosophical Theory of Globalization*, Cambridge, Polity Press, str. 12.

¹³Freiherr von Dobeneck, H. (2006): *Das Sloterdijk-Alphabet. Kritisch-lexikalische Einführung in seinen Ideenkosmos*, Würzburg, Königshausen & Neumann, str. 152.

¹⁴Benjamin, W. (2006): "Capitalism as religion" V: *The Frankfurt School on Religion: Key Writings by the Major Thinkers*. New York – London: Routledge, str. 259.

¹⁵Prav tam, str. 261.

pomočjo bi rekli, da tako stanje duha povzroča širjenje fenomena *dekadence*. Kot je v svojem delu *Volja do moči* Nietzsche večkrat povedal, je dekadenca nekaj naravnega: "*Odpad, propad, izmeček* ni nič, kar bi bilo samo po sebi obsojanja vredno: to je nujna konsekvence življenja, rasti življenja. /.../ Družbi ni dano na voljo, da ostane mlada. In še pri najboljši moči mora ustvarjati nesnago in odpadne snovi. Kolikor bolj energično in drznejše ravna, toliko bogatejša je s ponesrečenci, spački, toliko bližja je propadanju."¹⁶ Vendar pa, dokler je dekadenca izolirana v posamičnih družbah in delih planeta, ne ogroža civilizacijo, zelo zastrašujoče pa postaja, ko začne osvajati vse sloje, institucije in narode, da bi se končno stopila s samo idejo človeštva, kar je na nek način Sloterdijk prepoznal v kristalni palači kot sinonimu globalizacije: "O kapitalizmu pa lahko šele zdaj rečemo, da je pomenil vedno več kot zgolj produkcijske odnose. Njegova oblikovna moč je že od nekdaj pomenila veliko več kot ga miselna figura 'svetovnega trga' opisuje. Implicira projekt, ki premešča celotno življenje dela, želja in sloga ljudi, ki jih zadeva, v imanenco kupne moči."¹⁷

Bi lahko torej za Sloterdijka trdili, da je antiglobalist? Bi lahko trdili, da je nihilist? Prvo zagotovo, drugo pa nikakor ne. Kot vemo, ima nihilizem svoje korenine že pri Jakobiju, Turgenjevu, Dostojevskem in drugih ruskih anarhistih, Nietzsche konkretno pa si ga je sposodil od francoskega pisatelja in kritika Paula Bourgeta, da bi spregovori o smrtonosni krizi moderne dobe, ki z razvrednotenjem vrednot sili človeštvo v strah in prepričanje, da je vse brez smisla.¹⁸ Sloterdijk v svojem delu *Moraš spremeniti življenje* med drugim z odlično in obsežno analizo ukaže na sodobnike, ki zavračajo vdanost v kapitalistično dekadenco. V razočaranem svetu proizvodnje in potrošnje posamezniki na različne načine poskušajo, med drugim tudi s ponovno očaranostjo nad verskimi obredi in duhovnimi vajami, postati še kaj več kot zgolj *homo economicus*. Sloterdijk v tem ne vidi nič slabega, saj pri tem nikakor ne gre za vračanje k religiozni dogmam, prej za postsekularno težnjo samovadbe in samodiscipline. Različne religije in vadbene sistemi, kot na primer krščanstvo, islam idr. imajo sicer transcendentne pretenzije, kljub temu pa je njihova najbolj zapeljiva moč v pozivu: *moraš spremeniti življenje*. Povsem stranskega pomena je, kje se ta preobrazba dogaja, pa naj je to v svetiščih, telovadnicah ali kje drugje, kar je najbolj pomembno, je priložnost, da prestopimo steklene zidove naših kristalnih palač.

¹⁶Nietzsche, F. (1991): *Volja do moči: Poskus prevrednotenja vseh vrednot*, Ljubljana, Slovenska matica, str. 40.

¹⁷Sloterdijk, P. (2005): *Im Weltinnenraum des Kapitals: Für eine philosophische Theorie der Globalisierung*, Frankfurt am Main, Suhrkamp Verlag, str. 276.

¹⁸Garnier, Jean (Žan Garnije) (2000): *Niče*, Beograd, Plato, str. 31.

Vsekakor je Sloterdijk antiglobalist, saj s pomočjo Dostojevskega in njegove prisposodbe o *kristalni palači* kot sinonimu za zahodno civilizacijo izreka nezaupnico globalizaciji. Leta 1862 je Dostojevski, nekaj let po izpustitvi iz sibirskega zaporniškega delovnega taborišča, kjer je preživel večletno kazen, odpotoval v London, kjer je obiskal prizorišče londonske mednarodne razstave v South Kensingtonu, ki je sicer po velikosti presegalo originalno Paxtonovo *Kristalno palačo* iz Hyde Parka, kjer je leta 1951 potekala odmevna prva svetovna razstava, vendar pa je Dostojevski ogromno zgradbo v svojih delih poimenoval kar po njeni predhodnici zaradi konstrukcijskih podobnosti. Kristalna palača je v tistem času predstavljala vrhunski dosežek v arhitekturi, njen pomen je v uporabnosti arhitekture, prilagodljivem tlorisu, prvič uporabljeni demontažni konstrukciji in stekleni fasadi. Kristalne palače so bile v tistem času posebne tudi v tem, da so se v njih mešali družbeni sloji, ki se do tedaj domala niso nikoli srečali.¹⁹ Prislunimo torej daljšemu Dostojevskovemu zapisu iz *Zimskih opazk o poletnih vtisih* (1863): "City s svojimi milijoni in svetovno trgovino, kristalna palača, svetovna razstava... Da, razstava osuplja. Čutite tisto strašansko silo, ki je združila nešteto ljudi, ki so se iz celega sveta zbrali v čredo: razumete velikansko misel, čutite, da je tu nekaj doseženo, da je to zmaga, triumf. Celo kot da se začenjate bati nečesa... Kljub temu, da ste neodvisni, vas grabi strah. Ali ne gre za stvarno dosežen ideal? – si mislite. Ali ni to konec? Ali ni to zares 'ena čreda'. Ali ne bomo mogli zares priznati to za absolutno resnico in končno obmolčati? Vse je tako svečano, zmagoslavno, vzvišeno, da nam odvzema sapo. Opazujete na sto tisoče, na milijone ljudi, ki se pokorno zlivajo sem s cele zemljine oble – ljudi, ki jih je pripeljala ena misel, ki se tiho, vztrajno in molče kopičijo v tej kolosalni palači in čutite – da se je tu končno nekaj zgodilo, zgodilo in končalo. Gre za nekakšno biblijsko sliko, nekaj takega kot Babilon, nekakšno prerokbo iz Apokalipse, ki se je izpolnila pred očmi vseh prisotnih. Čutite, da vam je potrebno ogromno trajnega duhovnega odpora in odrekanja, da ne podležete, da se ne podredite vtisu, da se ne poklonite dejstvu, da ne razglasite Baala za boga, torej da ne vzamete obstoječega za svoj ideal ..." ²⁰

V tej nematerialni in umetno klimatizirani zgradbi je Sloterdijk s pomočjo Dostojevskega prepoznal "psihodelični kapitalizem".²¹ V njej se je ob prvi svetovni razstavi zbralo 17.000 razstavljalcev, od tega 7.200 iz Velike Britanije

¹⁹Več o arhitekturnem tipu kristalne palače v prispevku Slivnik, L. (2003): "Kristalna Palača – nov arhitekturni tip javnega prostora", v: Revija AR Arhitektura, IV/1, str. 46–51.

²⁰Dostojevski, F. M. (1981): *Zimske beleške o letnjim utiscima. Zapisi iz podzemlja*. Kockar, Beograd, Izdavačka radna organizacija "Rad", str. 37.

²¹Sloterdijk, P. (2005): *Im Weltraum des Kapitals: Für eine philosophische Theorie der Globalisierung*, Frankfurt am Main, Suhrkamp Verlag, str. 266.

in preostanek iz njenih dvaintridesetih kolonij. Ta steklenjak je Dostojevskega vznemirjal na enak način kot sibirski mrtvi dom v času njegove deportacije (na podlagi življenja v taborišču napisal *Zapise iz mrtvega doma*, 1861), v svojih delih pa ju predstavlja kot metaforo za zahodno civilizacijo, Sloterdijk pa na podlagi tega ugotavlja, da se "biopolitika začne kot ograjen prostor"²² in je izključevalna. Kristalna palača predstavlja zahodno civilizacijo, torej imunski sistem s tendenco združiti naravo in kulturo pod isto streho, medtem ko zunaj nje ostajajo vojne, genocidi, suženjstvo, tropske bolezni itd. Gre predvsem za utopično predstavo iz Chernyshevskyjeve novele *What is to be done?* (1863) o rojstvu novega človeka, ki bo živel v večnem miru v proto-komunistični palači iz stekla in kovine, ki jo Dostojevski kritizira in zavrača. Če želimo razumeti moderni kapitalizem in potrošniško družbo, moramo raziskati posledice Dostojevskove metafore, saj je "v monstrozni zgradbi prepoznal človeka požirajočo strukturo, pravzaprav moderni Baal – kult-kontejner, v katerem ljudje častijo demone zahoda: moč denarja, čisto gibanje in darežljivo-omamljajoče užitke."²³ Kristalna palača šteje milijardo in pol globalizacijskih zmagovalcev, več kot trikrat toliko pa jih je izključenih. Kdo lahko torej zanika, da Zahodni svet, še posebej Evropska unija, ne predstavlja take notranjosti?

Prav tu pa naj bi svoj triumf začenjala ideja o koncu zgodovine, vendar pa moramo Sloterdijka razumeti kot nekoga, ki s svojo filozofijo poskuša zaustavljati banalni kult potrošništva, ne da bi se tudi odpovedal sami ideji o koncu zgodovine. Konstrukciji kristalne palače sledi "kristalizacija" vseh pogojev, nam sporoča Sloterdijk s pomočjo Arnolda Gehlena, kajti kristalizacija "označuje namero, da se dolgočasje normativno posplošuje in vdor 'zgodovine' v postzgodovinski svet preprečuje. Spodbujanje in zaščita malignega strdka je v prihodnje cilj vseh državnih oblasti. Seveda bo ustavno zagotovljen dolgčas preoblečen v projektno obliko: njena psihosocialna razpoznavna melodija je potovalna mrzlica, osnovni tonovski način optimizem. Dejansko mora biti vse v postzgodovinskem svetu usmerjeno v prihodnost, ker v njej leži edina obljuba, brezpogojno dana združenju potrošnikov: da se udobje ne bo nikoli prenehalo nadaljevati in rasti."²⁴ O tem, da pelje predajanje ugodju v kristalni palači k zlu, je spoznal že krščanski psiholog Dostojevski, ki je bil prepričan, da večni mir v kristalni palači mora voditi do psihičnega kompromitiranja njegovih stanovalcev, kar se na koncu pokaže v sadomazohističnem sproščanju zavor. Na posledice vzpostavljanja kristalne palače, opozarja Sloterdijk še s pomočjo Heideggrove analize dolgčasa: "Ali je potrebno sploh še povedati,

²²Prav tam, str. 267.

²³Prav tam, str. 26.

²⁴Prav tam, str. 269.

da je Heideggrova velika fenomenologija dolgčasa iz 1929/30 lahko razumljena zgolj kot pobeg iz širom Evrope vzpostavljene (čeprav zaradi vojne škode hudo načete) kristalne palače, katere moralna in kognitivna kontinentalna klima – neizogibna odsotnost vsakega veljavnega prepričanja in odvečnost vsake osebne odločitve – se vidi tu jasneje kot kjerkoli drugje?”²⁵

Sloterdijk poskuša s svojim oživljanjem Dostojevskove prispodobe kristalne palače opisati stanje v sferi udobja zahodnega sveta. Kot večkrat poudari, ne gre za klasično teorijo neoliberalne globalizacije, temveč za opis sveta, ki je ekskluziven, izključujoč. Gre za sfero, ki ponuja tehnološko napredno in udobno življenje, znotraj te sfere je npr. mogoče uporabljati kreditno kartico, zunaj nje žal ne. Šteje okoli četrtno svetovne populacije, tri četrtine jih je zunaj sistema. Kljub temu, da je to največji sistem vključevanja, je izključevalen. Spomnimo se Negrijevega in Hardtovega “imperija”, ki je sinonim za “notranji svet kapitala”, vendar pa po Sloterdijkovem mnenju pod vplivom neoliberalne propagande narobe opisan kot inkluziven. Ljudje prebivajo tudi izven prostora globalnega kapitalizma, kjer gre prav tako za povsem avtentično življenje, vendar v drugačnem ovojju, formi, kulturi, poteka v drugačnem kulturnem zabojniku. Notranji prostor globalnega kapitalizma je relativno mlada konstrukcija, stara kakšnih 200 let, to je vedel Walter Benjamin, ki v svojem *Passagenwerk* (1927–40) pove, da se je to zgodilo takrat, ko so pariški arhitekti začeli postavljati steklene arkade nad prehode med ulicami. Takrat se začne psihodelični kapitalizem zahodne civilizacije. Tisti, ki živijo zunaj take konstrukcije, ne živijo zgolj zunaj, ampak živijo v drugi sferi, kjer religija predstavlja še vedno pomembno simbolno imunost. V sferi “notranjega sveta kapitala” pa nadomesti religijo moč kapitala: “Kdor ima zdravstveno zavarovanje, potrebuje Boga pol toliko kot prej, kdor ima življensko zavarovanje, pa ga sploh ne potrebuje.”²⁶

Pomembno sporočilo Sloterdijkovih razprav je med drugim, da se reče ne prevladi kakršnemukoli nadrajenemu sistemu, saj neoliberalistična retorika rada predstavlja notranji prostor globalnega kapitalizma kot globalni prostor, brez upoštevanja zunanjega, to pa je še vedno oblika imperializma, “imaginarnega imperializma, ker gre za način mišljenja, ki ne upošteva situacijo drugih.”²⁷ Konec zgodovine pomeni po Sloterdijku konec imperializma, kolonizacije in podrejanja, če razumemo “zgodovino” kot “mit o rojstvu svetovnega sistema. Pravilno ga lahko pripovedujemo zgolj kot herojski ep o

²⁵Prav tam, str. 270.

²⁶Sloterdijk, P. (2011): “The Space of Global Capitalism and its Imaginary Imperialism: An Interview with Peter Sloterdijk”, V: *In media res: Peter Sloterdijk's spherological poetics of being*, str. 192–193.

²⁷Prav tam, str. 193.

terestrični globalizaciji – kot roman o uspešni enostranskosti, ki ga nastopajoči Evropejci pripovedujejo svojim kronistom.”²⁸ Po Sloterdijku je zgodovina povezana z imperialističnimi osvajanji, začne se leta 1492 – Kolumbovo prvo potovanje – konča se leta 1945 oziroma 1974 z nageljnovo revolucijo, to je v času povezanim z dekolonizacijskim procesom. Zgodovina se potemtakem po Sloterdijku ne more končati v dominirajočem zahodnem sistemu liberalnega kapitalizmu, temveč njen konec prej vidi v prepletajočem se polisferičnem svetu, za katerega Sloterdijk raje namesto izraza “globalizacija” uporabi izraz “pena” kot sinonim za polisferični svet, ki pa mora stopiti na pot civilizacije, če hoče preživeti, to pa pomeni prizadevati si za globalno koimunsko strukturo, ki spoštljivo vključuje tako posamezne kulture kot partikularne interese, ljudje sami morajo postati “sodelavci na konkretnem in diskretnem projektu globalnega imunskega oblikovanja”.²⁹

Kot nas je študente s svojimi predavanji vedno znova nagovarjala Cvetka Tóth, smo ljudje bistveno in mnogo več kot le privesek ekonomije, kajti “denar kot gospodar sveta si vse podreja, celo zaslužnjuje”, pri tem pa ne pozabimo, “da denar ni nič drugega kot medčloveški odnosi, ki so jih ljudje na podlagi menjave sami ustvarili.”³⁰ Zdaj izstopa pomen pojma solidarnost, ki je druga plat pravičnosti, kajti gre za etiko kot človekovo drugo naravo in ne protinarravo, etika je tisto univerzalno, s pomočjo katere naj bi človeštvo opredelilo svoj odnos do svoje prihodnosti. Nikakor nismo v krizi vrednot, kajti te niso ogrožene. Etika je kot most od jaz k ti, od človeka do človeka, etika je temelj ustvarjanja medsebojnih psihodinamičnih prostorov, povedano še s Sloterdijkovo pomočjo, zato si na koncu preberimo še tole: “Kajti živimo – in v tem je eden najpomembnejših in najglobljih smislov našega življenja – za to, da v svetu ustvarjamo mir, skratka, da svet mirimo, ne pa, da ga merimo v milijonih dobička in kapitala, in trajno smo si zapomnili tole: ni miru in ga ne bo brez socialnega miru!”³¹

²⁸Sloterdijk, P. (2005): *Im Weltinnenraum des Kapitals: Für eine philosophische Theorie der Globalisierung*, Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, str. 247–248.

²⁹Sloterdijk, P. (2009): *Du mußt dein Leben ändern: Über Antropotechnik*, Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, str. 713.

³⁰Tóth Hedžet, C. (2015): *Dialektika refleksijskega zagona*, Ljubljana, Založba 2000, str. 46.

³¹Prav tam, str. 41.

::LITERATURA

- Benjamin, W. (2006): "Capitalism as religion" V: Mendieta, E. (ur.): *The Frankfurt School on Religion: Key Writings by the Major Thinkers*. New York – London: Routledge, str. 259-262.
- Dostojevski, F. M. (1981): *Zimske beleške o letnjim utiscima. Zapisi iz podzemlja*. Kockar, Beograd: Izdavačka radna organizacija "Rad".
- Freiherr von Dobeneck, H. (2006): *Das Sloterdijk-Alphabet. Kritisch-lexikalische Einführung in seinen Ideenkosmos*, Zweite stark erweiterte Auflage, Würzburg: Königshausen & Neumann.
- Garnier, Jean (Žan Garnije) (2000): *Niče*, zbirka Šta znam?, Beograd: Plato.
- Negri, A. – Hardt, M. (2003): *Imperij*, Ljubljana: Študentska založba.
- Nietzsche, F. (1991): *Volja do moči: Poskus prevrednotenja vseh vrednot*, Ljubljana: Slovenska matica.
- Schinkell, W. in Noordergraaf-Eelens, L. (2011): "Peter Sloterdijk's Spherological Acrobatics: An Exercise in Introduction", V: Schinkell, W. – Noordergraaf-Eelens, L. (ur.): *In media res: Peter Sloterdijk's spherological poetics of being*, Amsterdam: Amsterdam University Press, str. 7–29.
- Slivnik, L. (2003): "Kristalna Palača – nov arhitekturni tip javnega prostora", v: Revija AR Arhitektura, IV/1, Ljubljana: Založba Fakultete za arhitekturo, str. 46–51.
- Sloterdijk, P. (2009): *Du mußt dein Leben ändern: Über Antropotechnik*, Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag.
- Sloterdijk, P. (2005): *Im Weltinnenraum des Kapitals: Für eine philosophische Theorie der Globalisierung*, Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag.
- Sloterdijk, P. (2013): *In the World Interior of Capital: For a Philosophical Theory of Globalization*, Cambridge: Polity Press.
- Sloterdijk, P. (2010): *Sfere I: Mehurovi*, Beograd 2010: Fedon.
- Sloterdijk, P. (2011): "The Space of Global Capitalism and its Imaginary Imperialism: An Interview with Peter Sloterdijk", V: Schinkell, Willem – Noordergraaf-Eelens, Liesbeth (ur.): *In media res: Peter Sloterdijk's spherological poetics of being*, Amsterdam: Amsterdam University Press, str. 185–194.
- Soja, E.W. (2003): *Postmodern Geographies: The Reassertion of Space in Critical Social Theory*, London – New York: Verso.
- Tóth Hedžet, C. (2015): *Dialektika refleksijskega zagona*, Ljubljana: Založba 2000.

